

8. Закон України «Про військово-цивільні адміністрації» від 03.02.2015. - № 141-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. - № 13. – Ст. 87.

9. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014. - № 1706-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. - № 1. – Ст. 1.

10. ООН: Україна зайняла дев'яте місце у світі за кількістю внутрішніх переселенців // Інформаційне агентство Уніан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/society/1091234-oon-ukrajina-zaynyala-devyatemistse-u-sviti-za-kilkistyu-vnutrishnih-pereselentsiv.html>.

11. Управління соціального захисту населення покровської міської ради // Покровська міська рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.krasn-rada.gov.ua/uszn>.

12. Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991. - № 1788-XII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1992. - № 3. – Ст. 10.

13. Закон України «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999. - № 1192-XIV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1999. - № 51. – Ст. 451.

14. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014. - № 1207-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. - № 26. – Ст. 892.

15. Закон України «Про встановлення додаткових гарантій щодо захисту прав громадян, які проживають на територіях проведення антитерористичної операції, та обмеження відповідальності підприємств - виконавців/виробників житлово-комунальних послуг у разі несвоєчасного здійснення платежів за спожиті енергетичні ресурси» від 13.01.2015. - № 85-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. - № 13. – Ст. 84.

16. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб» від 05.03.2015. - № 245-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. - № 21. – Ст. 140.

Закон України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України» від 04.02.2016. - № 990-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. - № 10. – Ст. 10

УДК 796.011.3(477)".../084"

Романій С.М. (ДВНЗ «ДонНТУ»)

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПЕРІОДУ КИЇВСЬКОЇ РУСИ

Фізичне виховання в Україні спрямоване на морально-функціональне вдосконалення дітей та молоді, формування у них рухових умінь, навичок та

спеціальних знань. Воно виконує важливі соціальні функції і вирішує освітні, оздоровчі та виховні завдання.

Специфічні духовні та матеріальні цінності фізичної культури, що відображаються у сукупності знань про фізичну природу людини, виданні науково-методичної літератури, будівництві спортивних споруд, виготовленні спортивного інвентарю тощо, створюються у процесі історичного розвитку. Сукупність матеріальних і духовних цінностей визначає традиції фізичної культури, які постають складовою частиною національної культури. Саме тому вивчення особливостей фізичного виховання України є важливим і актуальним завданням наукових досліджень. [1]

Розглядаючи історичний процес виникнення, становлення та подальшого розвитку фізичної культури, необхідно подивитись на ті цілеспрямовані зусилля, яких докладали наші предки, що жили на території сучасної України в різні історичні епохи, як виховували молодь, яку роль у цьому процесі відіграла фізична культура, які ігри, змагальні фізичні вправи, гігієнічні чи лікувальні рухливі засоби застосовувались у побуті та військовій підготовці.

Підтвердженням цьому є наявність у світі великої кількості народних фізичних вправ та рухливих ігор, частина з яких не тільки побутує у цього народу, але й адаптувалась і розвивається на світовій арені практики фізичного виховання.

Протягом тисячоліть на території сучасної України, залежно від природних умов виникали, розвивались і припиняли своє існування різні спільноти людей. В добу палеоліту виник рід як форма колективного співжиття людей, сформувались основи релігійних вірувань, первісного мистецтва тощо. Важливу роль тут відігравало фізичне виховання. Як засвідчують дослідники, виховання у первісному суспільстві було переважно фізичним. Основні засоби для існування давали тодішній людині полювання, збираньництво, рибальство. Пріоритет кожного з них змінювався залежно від довкілля, особливостей життєдіяльності. Природне вимирання великих, повільних у рухах тварин, призвело до кризи в полюванні, до своєрідної революції у фізичному вихованні, до суттєвих змін у системі виховання. І ось наприкінці палеоліту винайдено лук і стріли, що якісно змінило способи ведення полювання, а значить, і підготовку до нього. Застосування допоміжних засобів для полювання вимагало нових навичок, координованих рухів, відповідного розвитку сили, витривалості, спритності. [2]

В часи Великої грецької колонізації узбережжя смуг Причорномор'я поширювалися давньогрецькі спортивні традиції. Еллінські поліси, починаючи з VII ст. до н.е. виникають на території сучасної України. Навколишнє середовище та умови, в яких існували ці давньогрецькі міста,

сприяли формуванню своєрідної для даної місцевості культури, невід'ємною частиною якої було гімнастичне виховання і атлетика. Варто зазначити, що фізичне виховання було невід'ємною частиною освіти громадян причорноморських міст. Особливо важливим було військово-фізичне виховання. Загартування молоді здійснювалось в гімназіях. Десь на переході від неоліту до бронзи (2000-1500 рр. до н.е.) від індоевропейської спільноти відділились балтослов'яни, а близько 1000 р. до н.е. від неї відокремилась протослов'янська група, і відтоді розпочався період осілих поселень слов'ян. З цього часу вони творять власну мовну групу, матеріальну і духовну культуру, суспільний лад, асимілюють елементи культури інших етносів, впливають на них своєю. Почала формуватись і розвиватись своєрідна фізична культура слов'ян, котрі вже у V-VI століттях н.е. жили на території від середньої Вісли до верхнього Дінця (Холмщина, Галичина, Волинь, Полісся, Київщина, Чернігівщина, Пониззя...) і виступали окремою групою народу – слов'яни.

Більш детально розглянемо існування фізичного виховання в період Київської Русі.

В часи формування Київської Русі наші предки зберегли багато самотутніх традицій національного фізичного виховання. З дитинства молоді прищеплювались потрібні у праці та військовій справі вміння, навички і якості.

Як відомо, наші предки до VII століття жили в умовах родових відносин, але поступово рід змінила общинна організація. Цей період був перехідним від військової демократії до феодального (княжого) ладу. В цей період і надалі в нашій країні збереглись позитивні традиції народної фізичної культури, стрижнем якої була загальна фізична підготовка до трудової і військової діяльності всіх без винятку людей. Розповсюдженими в цей період були так звані ведмежі двобої та культові змагання з биком. В їх програму входили народні фізичні вправи та способи полювання на диких тварин. Вони вимагали надзвичайної сміливості, спритності, сили та знання цілого комплексу ефективних прийомів. [2]

На межі IX-X століть навколо Київської землі утворилося державне об'єднання – Київська Русь. Тут ще з часів військової демократії збереглись звичаї виховання дітей, продовжили побутування обряди і ритуали, що склали певну систему підготовки людини до праці та виконання військових обов'язків. В Київській Русі стала побутувати вікова диференціація молоді, покладена в основу народної фізичної культури:

- в три роки хлопця саджають на коня, і цей обряд називали «постриги». Цей ритуал князь Ігор здійснив у трьохрічному віці, а в сім – був на навчанні у Новгороді-Сіверському;

- у сім років хлопчик переходить від материнського виховання під нагляд чоловіків (батька або старійшин роду), починається навчання грамоті, стрільбі з лука, володінню списом, арканом, їзди верхи;
- в 12 років хлопчик вважається напівдорослим юнаком і до його навчання залучають «військові хитрощі»;
- в 17-річному віці юнак вважався дорослим і змужнілим.

У кожній віковій групі здійснювалась певна підготовка і завершувалась «ініціацією» (посвятою в наступну). Таким чином, до військового життя готували з дитинства. Первинними ланками традиційних народно-побутових форм військово-фізичної підготовки були сім'я та рід, де відповідальність за виховання майбутнього воїна покладалася на батька, чоловіків – членів родини (старших братів тощо), старійшин роду. Так передавалися родинні традиції від батьків дітям. Особлива роль у цьому процесі відводилась старійшинам роду або найдосвідченішим його членам, нерідко спеціально призначеним вчителям, що займалися з групами дітей, підлітків і юнаків. Виховання юнаків здійснювалось і у спеціально для цього організованих «домах молоді», або «мужських домах». Відомо, що серед громадських утворень існували «лісові школи», які діяли в межах чоловічих військових союзів. Там відбувались ініціаційні «посвяти» молоді, під час яких основна увага приділялась фізичній підготовленості.

Для формування повноцінного народного ополчення серед населення існувало так зване наставництво – приватні вчителі, спочатку в князівсько-боярському середовищі, а згодом і серед інших верств населення.

Найважливішим вмінням воїнів було володіння різними видами зброї. Як засвідчує І. Крип'якевич, «... молодий воїн мусив: пізнати всякі види зброї, різні способи боротьби та лицарських вправ, навчитися кидати списа, стріляти з лука, володіти мечем, шаблею, рубати сокирою, їздити верхи, ходити налови, веслувати, боротися рукопаш... це було тоді і спортом, і підготовкою до війни». Тому в середньовічній Русі створювались товариства стрільців з лука і фехтувальні школи, що існували в Києві та Новгороді.

На початку IX століття в Київській Русі зароджується професійна військова організація «Дружина князя», що складалась із трьох підрозділів: найбільш знатні, досвідчені воїни – верхівка княжої влади, молоді вояки – «отроки», власне воїни хоробрі, що аж до половини XI століття були головною військовою силою. [2]

Військово-фізична підготовка у княжій дружині була доволі спеціалізованою, враховувала рід війська, його цільове призначення, специфіку озброєння тощо. Важливими у підготовці воїна були природні фактори загартування, а також ігри військового спрямування. Військові танці, фізичні вправи з предметами (різновиди зброї – спис, лук, меч, праща тощо), а також каміння, палиці, мотузки-аркани тощо. Значне місце

відводилось фізичним вправам із застосуванням засобів пересування (коні, човни, лижі тощо), а також ходьба, біг, лазіння, повзання, плавання і змагальні фізичні вправи (протиборства, боротьба, бої навкулачки, фехтування тощо).

У IX-XIX століттях військово-прикладна підготовка реалізовувалась в таких формах, як «Руські ігрища», лицарські турніри, змагання-«потіхи», полювання, військові походи.

Безперервні війни з сусідами та внутрішні конфлікти ставили русичів в умови постійної боротьби за існування. Тому фізичне виховання посідало чільне місце у військово-прикладній підготовці. В ньому переважало досконале володіння зброєю, конем, вміння ловити і муштрувати коней, полювання тощо.

У дружині князя налічувалось 300-400 дружинників, а чотирьохтисячне військо було потужною армією. Тому військово-фізична досконалість кожного окремого воїна відігравала надзвичайну роль. Є підстави вважати, що військово-фізичному вихованню надавалось значення у монастирях, церквах та навчальних закладах, котрі активно розбудовувались з часів Ярослава Мудрого. Ці заклади, крім культового, носили ще й оборонний характер.

Як відомо, в Київській Русі сформувалась своєрідна система військово-фізичної підготовки населення, що включала такі форми: фізичне виховання в родині (сім'ї), військово-фізичне виховання в побуті, військово-фізичне виховання у княжому війську, військово-фізичне виховання у культових і навчальних закладах (церкви, монастирі, школи...). Найпоширенішими засобами цієї підготовки були: народні рухливі ігри та забави, народні танці, національні види боротьби, фізичні вправи змагального характеру (дужання, ристалища), полювання, військові походи. [2]

Значно вплинули на розвиток елементів фізичної культури спеціально організовані товариства стрільців із лука, фехтувальні школи, організовані в Києві, Новгороді та інших населених пунктах Київської Русі. Навчання в них сприяло формуванню військового мистецтва дружинників.

Значного розвитку в цей історичний період набуває судноплавство. І все ж найголовнішими засобами фізичної підготовки в цей період залишались різноманітні народні рухливі ігри та фізичні вправи, пов'язані з трудовою і військовою діяльністю.

В Київській Русі поширеною була гра в копаний м'яч – один із прообразів сучасного футболу, а серед дорослих в шані була так звана гра з биком або, краще сказати, двобій людини з роз'яреною твариною. Історія зберегла факт про киянина Кирила Кожум'яку, котрий вирвав у бика шкіру, захоплену долонею.

Як відомо, ще до княжих часів в Україні були розповсюджені різноманітні види боротьби (дужання), серед них: «на ремнях», «навхрест», «спас» тощо. Народна боротьба пройшла декілька етапів розвитку, вдосконалювались технічні прийоми, а також неписаними правилами заборонялось все, що було шкідливим для здоров'я борця: «нечиста гра», «не бий лежачого» тощо. Першим кроком в цивілізованому перетворенні боротьби навкулачки була відмова від ударів. Саме з цього моменту починається історія боротьби.

Порівняльний аналіз дає підстави стверджувати, що фізична культура в Україні часів Київської Русі розвивалась за Європейською моделлю. Але, вбираючи все краще від сусідів, вона за своїм соціальним значенням та спрямованістю ґрунтувалась на звичаях і традиціях свого народу, що зумовило її прогресивність. Переклади творів античних і середньовічних авторів та оригінальні давньоруські повідомлення свідчать про обізнаність наших предків в Олімпійських іграх. Олімпійська традиція в Київській Русі зверталась до античної фізичної культури, в тому числі Олімпійських ігор. Основні тогочасні види української фізичної культури були аналогами давньогрецьких видів спорту. [2]

У період Київської Русі сформувалася своєрідна система військово-фізичної підготовки, яка провадилася у сім'ї, у військових і освітніх закладах при монастирях. В системі військово-фізичної підготовки використовувалися своєрідні національні засоби вишколу з використанням іноземних запозичень. У Київській Русі не просто панував культ сили, а й поширювалися прообрази багатьох видів спорту: кінного, стрільби з луку, боротьби, бою навкулачки, бігу, стрибків, плавання, веслування, фехтування на мечях тощо. [3]

Навіть з прийняттям християнства фізична культура залишилась важливою складовою цілісної культури етносу, функціонувала практично у всіх сферах життєдіяльності суспільства – побуті, військовій справі, етнопедагогіці, релігійних та інших святах. [2]

Література:

1. Автореферат: Традиції фізичного виховання Київської Русі та їх використання в загальноосвітній школі [Електрон. ресурс] / Електрон. текстові дані – Режим доступу: <http://referatu.net.ua/referats/7569/153600>, вільний.
2. Історія розвитку фізичного виховання в Україні [Електронний ресурс] / Електрон. текстові дані – Режим доступу: <http://www.horting.org.ua/node/1642>, вільний.
3. Присяжнюк С.І., Оленев Д.Г. Курс лекцій з фізичного виховання: навчальний посібник для студентів технічних вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр НУБіП України, 2015. – 420с.